

Dat data een integraal deel van ons leven en werken uitmaken is evident. Maar dat dataplatforms aan die data een dynamiek geven die ons allemaal sterk gaat raken, dat beseft onze overheid nog onvoldoende. Platformexpert Maurits Kreijveld en adviseur Karin van Steensel van BrabantAdvies pleiten voor minder naïviteit en open ogen ten aanzien van de platformdynamiek. En voor overheden die open data en open standaarden borgen en bevorderen.

Door **Maurits Kreijveld** en **Karin van Steensel**
Beeld **Shutterstock**

Een pleidooi voor open data

Kracht of macht?

De digitale transformatie die sinds de jaren '90 van de vorige eeuw op stoom kwam, heeft ons leven ingrijpend veranderd. Dat geldt voor burgers, maar vooral ook voor publieke en private organisaties. Elke organisatie kreeg, en krijgt steeds meer, te maken met het werken met data. De coronapandemie heeft die digitale transformatie nog een extra zetje gegeven. Data is in feite een grondstof geworden, een onmisbaar bestanddeel in het besturen van een land, het runnen van een onderneming en het uitvoeren van publieke taken.

Nu neemt data *delen* een hoge vlucht. Mede door de relatief nieuwe loot aan de digitaliseringstak: dataplatforms. Wij zien dataplatforms als business- en/of organisatie-modellen rond data. Vorm, doel en werkgebied kunnen verschillen, maar dataplatforms bestaan altijd uit drie componenten: data, infrastructuur en een community erop en eromheen. Data zijn in elk platform altijd de smeerolie. Platforms verzamelen data, delen data en combineren bestaande data. Daarmee zijn platforms een motor achter de exponentiële groei van data en datagebruik. Daarmee zijn het ook krachtige instrumenten – en is toegang tot data steeds belangrijker voor burgers, ondernemers en overheden.

De opkomst van dataplatforms is volop gaande en gaat bijzonder snel. Denk aan de enorme groei van Amazon en Google. Of, dichterbij huis, aan bol.com, dat nog niet zo lang geleden begon als online boekhandel, en inmiddels – omgekat tot platform – 'de winkel van ons allemaal' is geworden. En met dat 'allemaal' bedoelt bol.com niet alleen eindconsumenten. Ook veel mkb'ers, de kleinere retailers van gisteren, kunnen inmiddels nauwelijks meer om dit platform heen.

Impact van platformdynamiek

De uitwisseling van data via dataplatforms zorgt voor een enorme impact op ons dagelijks leven, maar ook op het ondernemen en op het werken van overheden. Waar komt die impact vandaan, en waarom is 'ie zo groot? Dataplatforms hebben een eigen dynamiek die uit drie delen bestaat: ze vervullen een spilfunctie, breiden uit als een olievlek en transformeren markten. En met die impact komen zowel kansen als groeiende risico's. Overheden die willen besturen, die handelingsperspectief willen behouden, doen er goed aan die kansen en risico's helder onder ogen te zien.

1. Dataplatforms vervullen een spilfunctie: bepalen toegang

Het platform bepaalt de spelregels waarmee de partijen met elkaar data

uitwisselen en samenwerken. Zo bepalen platformorganisaties de voorwaarden waaronder partijen toegang hebben tot welk deel van de data, en bepalen ze zo ook wie toegang heeft tot de markt, de klant en tot de kennis over markt en klant. En dus ook wie de beste mogelijkheden heeft tot aanpassen en innoveren.

2. *Dataplatforms breiden uit als een olievlek*

Een dataplatform kan zich als een olievlek uitbreiden. Door digitalisering is het mogelijk om met dezelfde data nieuwe toepassingen en diensten te ontwikkelen en daarmee steeds nieuwe markten te betreden. Zo zien we dat Google en Apple zich steeds meer richten op gezondheid, gaming en navigatie.

3. *Dataplatforms transformeren markten*

Dataplatforms kunnen op nieuwe manieren vraag en aanbod met elkaar verbinden en nieuwe, vaak kortere waardeketens vormen die inspelen op de vraag van gebruikers, klanten en consumenten. Daardoor vallen grenzen tussen sectoren (deels) weg en zijn nieuwe samenwerkingsvormen mogelijk. Zo transformeren dataplatforms bestaande markten, en creëren ze nieuwe.

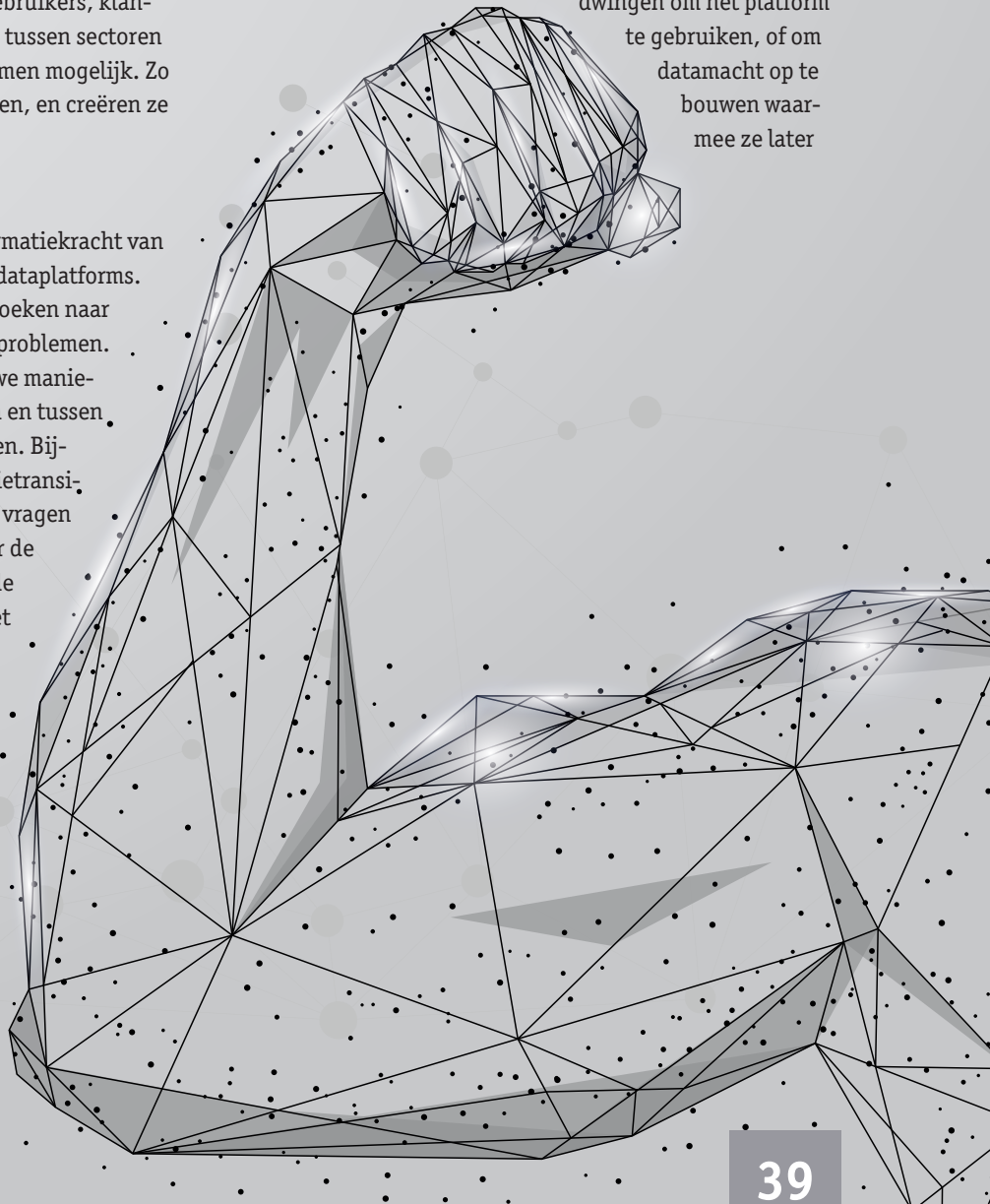
Kracht: kansen voor overheden

De spilfunctie, olievlekwerking en transformatiekracht van platforms vormen de basis voor de kracht van dataplatforms. Platforms bieden kansen voor overheden die zoeken naar oplossingen voor complexe maatschappelijke problemen. Platforms bieden de mogelijkheid om op nieuwe manieren, en sneller samen te werken. Zowel binnen en tussen sectoren, als tussen publieke en private partijen. Bijvoorbeeld rond verduurzaming en in de energietransitie: de oplossingen die we daar nodig hebben, vragen om samenwerking in flexibele netwerken, over de oude grenzen van sectoren heen. Juist dat is de kracht van platforms. Het opwekken en aan het net terugleveren van energie kan niet zonder platformtechnologie. Fijnmazige mobiliteit *on demand* is niet mogelijk zonder platformtechnologie. Zorginnovaties, hard nodig vanwege personeelstekorten, zijn ondenkbaar zonder het delen van data. Zaadveredeling – met alle mogelijkheden duurzame landbouw – heeft een enorme vlucht genomen dankzij platformtechnologie. Kortom: bij veel complexe maatschappelijke opgaven waarvoor overheden en samenleving momenteel staan, dragen platforms en platformtechnologie bij aan oplossingen.

Dataplatforms brengen een breed en divers scala aan vraag en aanbod van goederen, diensten, informatie en kennis bij elkaar. Door data uit meerdere bronnen en van meerdere partijen te combineren, leveren platforms nieuwe kennis en inzichten op. Door data uit te wisselen werken partijen gemakkelijker samen en stemmen ze hun gedrag beter op elkaar af. Dat maakt betere dienstverlening, producten en diensten ‘op maat’ mogelijk, maar ook grote innovatiestappen.

Macht: toegang tot data

Natuurlijk is er een ‘maar’. En die ‘maar’ zit ‘m in de macht die data met zich meebrengen, en in de platformdynamiek die die macht versterkt en kan concentreren in één of enkele handen. Platforms kunnen, door de toegang tot data te bepalen dominant worden in een bepaald domein. Of machtiger worden dan de gebruikers ervan. Platforms kunnen hun invloed op de datatoegang inzetten om partijen uit te sluiten of juist te dwingen om het platform te gebruiken, of om datamacht op te bouwen waarmee ze later

Rol voor overheden: bevorder open data en een publieke data-infrastructuur

Vanwege de grote maatschappelijke impact van dataplatforms vraagt de opkomst van dataplatforms ook een rol van overheden. Niet alleen voor de Rijksoverheid, maar ook en vooral voor gemeenten en provincies.

Dat data inmiddels een onontbeerlijke grondstof is in vrijwel alle markten

en publieke taken, pleit ervoor om open data en een publieke infrastructuur te zien als overheidstaken. Veel dataverzamelingen, data-infra en dataplatforms kunnen worden beschouwd als grondstof voor publiek nut; als nutsvoorzieningen. Idealiter is dit deel van een open publieke data-infrastructuur,

die een voedingsbodem vormt voor innovaties en verduurzaming.

Door zelf gebruik te maken van open source software en open data zorgen overheden ervoor dat publieke informatie over de inwoners, ondergrond, lucht en bodem toegankelijk blijft voor de hele samenleving.

concurreren met hun eigen klanten, of in nieuwe markten. Dit gebeurde onder andere bij webwinkels (opbouw van gedetailleerde klantenprofielen), smartphones (gezondheidsdata ingezet voor nieuwe diensten en bij de marketing van die diensten) en melkrobots (grip op melksamenstelling, monitoring).

In de toegang tot data ligt de machtspositie van dataplatforms beklonken. En rond die toegang tot data spelen ook de grootste risico's. Toegang tot data betekent toegang tot kennis. Kennis om te groeien, te innoveren en om nieuwe oplossingsrichtingen te ontwikkelen. Door grote hoeveelheden data te verzamelen en verwerken bouwen dataplatforms een kennispositie op die groter is dan die van individuele partijen. Dataplatforms krijgen zo grote invloed op de kennisopbouw van bedrijven en overheden.

Dit kan bedrijven en overheden afhankelijk maken van die platforms voor hun bedrijfsvoering en innovaties. Op termijn kunnen platforms, door die kennisvoorsprong, zelfs hun eigen klanten beconcurreren, of de positie in de keten van (bijvoorbeeld) mkb'ers aantasten. Een zelfstandig ondernemer kan zo in relatief korte tijd verworden tot een vrijwel stemloze uitvoerder-via-platform.

Toegang tot data betekent ook: handelingsperspectief, effectiviteit, uitvoeringskracht. Dat is zeker ook voor overheden van groot belang. Zonder data, of toegang tot data van anderen, wordt het langzaamaan onmogelijk om publieke taken op een efficiënte, correcte, responsieve en effectieve wijze uit te voeren. Hoe de toegang tot data geregeld is, en welke langetermijnbelangen het platform heeft, zouden voor elke gebruiker van platforms daarom aandachtspunten moeten zijn.

Kracht benutten en macht verdelen met open data

De kracht van data biedt dus prachtige kansen, maar om die te benutten is het zaak de macht van data niet te sterk te laten concentreren bij enkele grote platformorganisaties. De kracht van data komt het best tot zijn recht bij open data: data die kunnen worden uitgewisseld, gedeeld, waarmee men kan inno-

veren, problemen kan oplossen en groeien. Uiteraard kunnen niet alle data open zijn of blijven. Maar wanneer data te sterk geconcentreerd raken bij een paar partijen moeten overheden in de nabije toekomst wellicht over data onderhandelen met private partijen om hun taken te kunnen vervullen. Om nog maar te zwijgen van de mogelijkheden om data te benutten voor de oplossing van langetermijnvraagstukken.

Wees als overheid dus alert op de macht van data. Houd altijd de beschikbaarheid van data in het achterhoofd. "Waar vind ik overmorgen de data die ik nodig heb voor het vervullen van mijn taken, om te innoveren, om ingewikkelde problemen te tackelen?" – die vragen zouden centraal moeten staan in de datastrategie van overheden.

De platformdynamiek brengt dus fundamentele vragen met zich mee: over de vrijheid van kennis en informatie, de vrije markt, de effectiviteit van overheidshandelen, over innovatiekracht en slagkracht. Tijd om de naïviteit ten aanzien van platforms definitief te laten varen, en leren gebruik te maken van de kracht van platforms, zonder ten onder te gaan aan hun macht. Tijd om al doende te leren, met open ogen. Tijd om aan de slag te gaan!

Dit artikel is gebaseerd op onderzoek van BrabantAdvies naar dataplatforms (juni 2021). BrabantAdvies houdt zich als onafhankelijk provinciaal adviesbureau bezig met de belangrijkste vraagstukken van Brabant. Meer informatie: www.brabantadvies.com.

Karin van Steensel houdt zich als adviseur bij BrabantAdvies onder meer bezig met digitalisering en bestuurlijke kwaliteit.

Maurits Kreijveld is onderzoeker en strategisch adviseur op het gebied van digitalisering, innovatie en platformeconomie.